

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ДОВІДНИК

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ХРОНОГРАФ

ВІННИЦЯ

2026

Схвалено на засіданні вченої ради факультету історії і міжнародних відносин ВДПУ ім. М. Коцюбинського (протокол №5 від 14 січня 2026 р.).

Схвалено на засіданні кафедри історії України ВДПУ ім. М. Коцюбинського (протокол №6 від 7 січня 2026 р.).

Підготовлено членами наукового гуртка кафедри історії України ВДПУ ім. М. Коцюбинського під керівництвом старшого викладача к.і.н. Погуляєва Олександра Ігоровича.

Авторський колектив: Коваль Інна Олегівна, Камінська Стелла Леонідівна, Кондаурова Ангеліна Денисівна, Дацюк Вікторія Романівна, Граб Діана Русланівна, Березюк Ілля Денисович, Вихованчук Дарія Юріївна, Муравська Олександра Володимирівна, Козак Вероніка Василівна, Стасюк Микола Васильович, Ямковий Артем Вікторович, Погуляєв Олександр Ігорович.

Рецензенти:

Романюк Іван Миронович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України;

Савчук Ірина Іванівна, директорка Переможнянської гімназії Хмельницького району Вінницької області, вчитель методист історії і правознавства.

Український історичний хронограф : довідник / за заг. ред. О. І. Погуляєва. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2026. 81 с.

ЗМІСТ

Передмова	4
Кам'яний вік	6
Давні часи	9
Княжа доба	12
Литовсько–польська доба	30
Козацька доба	34
Період колоніалізму і національного відродження	46
Українська революція 1917–1921 років	53
Період бездержавності в ХХ столітті	60
Незалежність	69
Література	79

ПЕРЕДМОВА

Шановні читачі! Перед вами довідник **«Український історичний хронограф»**, який є результатом плідної праці наукового гуртка кафедри історії України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Цей проєкт став можливим завдяки ентузіазму молодих дослідників, які під керівництвом досвідченого наставника систематизували ключові події, постаті та процеси в історії нашої країни. Метою створення цього видання є надання зручного інструменту для вивчення та розуміння українського минулого, що допоможе глибше осмислити сьогодення та майбутнє нації. Ми прагнули зробити довідник не просто переліком дат, а живою оповіддю про шлях України крізь віки.

Хронологічні межі довідника охоплюють період від палеоліту до 2025 року, дозволяючи простежити еволюцію українського народу від найдавніших часів до сучасних викликів. Цей матеріал може стати корисним помічником для студентів історичного напрямку, які поглиблюють свої знання, а також для представників неісторичних спеціальностей, абітурієнтів та всіх, хто цікавиться історією України. Незалежно від рівня підготовки, читачі знайдуть тут стислі, але інформативні відомості, що

сприятимуть формуванню цілісного бачення національної історії та її місця в світовому контексті.

Особливістю видання є інтеграція сучасних технологій для збагачення змісту. Гіперпосилання, позначені *курсивом*, ведуть до додаткових ресурсів в інтернеті, дозволяючи миттєво отримати розширену інформацію. Крім того, **QR-коди**, розміщені поряд з ключовими темами, відкривають короткі оглядові статті, підготовлені керівником наукового гуртка. Ці матеріали покликані доповнити основний текст, роблячи вивчення історії більш динамічним і доступним у цифрову епоху.

Ми сподіваємося, що «Український історичний хронограф» стане вашим надійним супутником у подорожі часом, надихаючи на нові відкриття та роздуми про спадщину України. Запрошуємо вас до читання та активного використання цього довідника.

КАМ'ЯНИЙ ВІК

1 мільйон років тому – поява перших людей на території України. Підтверджено археологічною експедицією Владислава Гладиліна, яка дослідила Королівську стоянку в Закарпатській обл.

500–300 тисяч років тому – поширення ашельської культури (виготовлення біфасів та ручних рубил) на території Закарпаття, Поділля та інших регіонів. Підтверджено багат шаровими стоянками в Королево та іншими ашельськими пам'ятками.

100–40 тисяч років тому – поширення неандертальців на території України, розвиток мустьєрської культури (леваллуазька техніка, скребла, вістря). Підтверджено численними стоянками, зокрема в Молдові на Дністрі, Кіік-Коба в Криму та інших.

45–30 тисяч років тому – поширення анатомічно сучасної людини (*Homo sapiens*) на території України, розвиток культур верхнього палеоліту (оріньякська, граветська з елементами павловської традиції). Підтверджено знахідками в Бурян-Кая III (Крим) та інших стоянках.

20–15 тисяч років тому – розквіт пізньопалеолітичних стоянок епіграветської традиції, формування великої мізинської

стоянки на Чернігівщині з мамонтовими житлами, браслетами та орнаментованими виробами.

13–11 тисяч років тому – період потепління в кінці плейстоцену (пізньодріасове потепління), зміна клімату та фауни.

11–10 тисяч років тому – перехід до голоцену, формування сучасної фауни; поширення рибальства, поява луків і стріл як основної зброї мисливців.

ЕВОЛЮЦІЯ ЗНАРЯДЬ ПРАЦІ

10–8 тисяч років тому – формування мезолітичних культур (кукрецька, гребениківська, пісочнорівська, яніславицька та інші).

7–6 тисяч років тому – «неолітична революція» на території України: перехід до відтворювального господарства (раннє скотарство та землеробство), поява кераміки, осілий спосіб життя. Підтверджено пам'ятками буго-дністровської культури (впливи з Балкан та локальний розвиток).

6–5 тисяч років тому – розквіт ранньонеолітичних культур (буго-дністровська, сурсько-дніпровська, вплив лінійно-стрічкової кераміки).

V–IV тис. до н. е. – розвиток на території Правобережної України Трипільської археологічної культури, відкрити

Вікентієм Хвойкою. Також відома під назвою «культура Кукутень».

ДАВНІ ЧАСИ

IX–VII ст. до н. е. – Освоєння виробництва заліза в степовій зоні України (кіммерійський період). Кіммерійці – перші вершники-кочівники, що використовували залізну зброю, відокремлюють ремесло (ковальство) від сільського господарства; це знаменує перехід до залізної доби з появою нових технологій і соціальної стратифікації.

VII ст. до н. е. – Прибуття скіфів до Північного Причорномор'я, витіснення кіммерійців на захід і південь. Іраномовні скіфські племена з Центральної Азії встановлюють контроль над степами, формуючи номадичні союзи з курганными похованнями та розвиненою металургією; їхні набіги сягають Близького Сходу, як зафіксовано в асирійських джерелах.

VII–V ст. до н. е. – Заснування перших грецьких колоній на північному узбережжі Чорного моря та в Криму (наприклад, Ольвія, Тіра, Херсонес). Мілетські та інші грецькі поселенці створили торговельні факторії для експорту зерна, риби та рабів до Середземномор'я; колонії сприяли культурному обміну з місцевими племенами, включаючи скіфів.

480 р. до н.е. або 438 р. до н. е. – Виникнення Боспорського царства як союзу грецьких колоній у Криму та на Таманському півострові під династією Археанактидів, а згодом Спартоکیدів. Царство стає ключовим центром торгівлі зерном і рабами з Афінами та Римом, інтегруючи грецьку культуру з скіфськими та сарматськими елементами; столиця Пантикапей досягає розквіту в елліністичну епоху.

358–339 рр. до н. е. – Правління видатного скіфського царя Атея. Він об'єднав величезні території Великої Скіфії від Дону до Дунаю, карбував власну монету та успішно протистояв сусіднім племенам, зміцнюючи політичний вплив скіфів у Причорномор'ї та на Балканах. Імовірно загинув у війні проти македонського царя Філіппа II.

СРІБНА МОНЕТА СКІФСЬКОГО ЦАРЯ АТЕЯ

III ст. до н. е. – Витіснення скіфів сарматами (аланами, роксоланами) в степах Північного Причорномор'я. Сарматські племена, споріднені скіфам, вводять важку кавалерію (катафрактаріїв) і жіночих воїнів (амазонок за легендами); вони контролюють торгівельні шляхи, але зазнають тиску від римлян і готів.

I ст. до н.е. – 370 р. н. е. – Розквіт і занепад Боспорського царства під римським впливом. Царство стає залежною державою Риму, експортуючи зерно та захищаючи кордони від кочівників; воно руйнується через нашествя готів і гунів, з переходом до візантійського періоду.

III ст. до н. е. – III ст. н. е. – Домінування сарматів у степах України, з утворенням племінних союзів і культурними впливами на слов'ян. Сармати ведуть війни з Римом і грецькими колоніями, але поступово асимілюються з місцевими народами; їхні поховання з бронзовими дзеркалами та зброєю свідчать про номадичний спосіб життя.

602 р. – остання писемна згадка про Антський племінний союз, імовірно знищений вторгненням аварів.

КНЯЖА ДОБА

860 р. – Перший великий похід русів на Константинополь під проводом Аскольда (і, можливо, Діра). Напад на 200 кораблях став несподіванкою для Візантії, спричинив паніку в місті, але закінчився відступом після шторму; це перша згадка про Русь у візантійських джерелах як значну силу.

862 р. – Згідно з Повістю минулих літ, слов'янські та фінські племена запросили варязького конунга Рюрика з братами правити в Ладозі. Це традиційна дата початку династії Рюриковичів, хоча історичність події дискусійна; Рюрик вважається засновником власної правлячої династії.

Близько 879 р. – Смерть Рюрика; влада переходить до його імовірного родича Олега Віщого як регента при малолітньому Ігорі. Олег посилив контроль над ільменськими землями та розпочав підготовку до експансії на південь.

882 р. – Олег захоплює Київ, вбиває Аскольда і Діра та об'єднує північні й південні руські землі. Київ стає «матір'ю міст руських» і новою столицею; цей акт вважається *початком Русі* як єдиної держави.

907 р. – Похід Олега на Константинополь з великим флотом; за легендою, руси прибили щит на ворота Царгорода. Кампанія завершилася вигідним торговельним договором з Візантією, що закріпив привілеї для руських купців.

911 р. – Укладення офіційного русько-візантійського договору, одного з перших письмових міжнародних угод Русі. Документ регулював торгівлю, права русів у Константинополі та союзницькі відносини.

912 р. (імовірно) – Смерть Олега; Ігор Старий, син Рюрика, стає князем Русі. Його правління (до 945 р.) характеризується конфліктами з сусідами і руськими племенами.

941 р. – Невдалий похід Ігоря на Константинополь з великим флотом; руси зазнали тяжких втрат від «грецького вогню». Кампанія продемонструвала військову міць Візантії та призвела до тимчасового погіршення відносин.

944 р. – Укладення нового русько-візантійського договору після дипломатичних переговорів. Угода була менш вигідною, ніж попередні, але відновила мир і торгівлю.

945 р. – Повстання древлян: Ігор убитий під час повторного збору данини. Це призвело до регентства його вдови Ольги при малолітньому синові Святославі.

945–964 рр. – Регентство княгині Ольги Святої: впорядкування системи збору данини (встановлення погостів і

«уроків»). Ольга придушила повстання древлян (спалення Іскоростеня в 946 р.) та провела адміністративні реформи.

957 р. – Дипломатичний візит Ольги до Константинополя; можливе хрещення (деякі джерела вказують на попереднє хрещення в Києві близько 955 р.). Візит зміцнив зв'язки з Візантією та став першим кроком до християнізації Русі.

964–972 рр. – Правління Святослава Ігоровича Хороброго: період активних завойовницьких походів. Святослав розгромив Хозарський каганат (964–965/966 рр., знищення міст Ітиля та Саркела), переміг волзьких болгар і підкорив в'ятичів.

967–971 рр. – Дунайські походи Святослава: за візантійським запрошенням вторгнення до Болгарії, захоплення Переяславця на Дунаї. Конфлікт з Візантією переріс у війну; поразка в битві під Доростолом (971 р.) та мирна угода з імператором Іоаном I Цимісієм.

968 р. або 969 р. – Облога Києва печенігами під час відсутності Святослава; місто врятовано завдяки воєводі Претичу. Це продемонструвало вразливість Русі через віддалені походи князя.

972 р. – Загибель Святослава в битві з печенігами на Дніпрових порогах під час повернення з Болгарії. Після його смерті розпочалися міжусобні війни між синами – Ярополком, Олегом і Володимиром (972–980 рр.).

978–980 рр. – Міжусобна війна між синами Святослава: Володимир, за підтримки варязької дружини, захоплює, згідно з літописом Новгород (імовірніше Ладогу), перемагає Ярополка та стає великим князем київським. Це завершує період роздробленості після смерті Святослава та знаменує початок самостійного правління Володимира (до 1015 р.).

980–1015 рр. – Правління Володимира Святославича Великого: період консолідації Київської Русі через військові походи, адміністративні та релігійні реформи. Володимир розширює кордони держави, підкорює сусідні племена та укладає династичні шлюби з європейськими правителями.

981 р. – Похід на червенські міста (Перемишль, Червен та ін.), які раніше контролювали поляки за князя Мешка I. Ці землі на заході (сучасна Галичина) приєднано до Русі, зміцнивши західний кордон.

982 р. – Похід на літописних в'ятичів: остаточне підкорення цього племені та включення їхніх земель до складу Русі з регулярним збором данини.

983 р. – Успішний похід на ятвягів (балтське плем'я на північному заході).

984 р. – Підкорення радимичів та похід на волзьких булгар: укладено мирну угоду з Волзькою Булгарією, що відкрило торговельні шляхи та посилило економічні зв'язки.

ЗЛАТНИК - МОНЕТА ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО

988 р. – Хрещення Володимира в Корсуні (Херсонесі Таврійському) під час походу на місто та шлюб з візантійською принцесою Анною Багрянородною. Похід був відповіддю на допомогу Русі імператору Василю II у придушенні повстань; хрещення стало політичним актом для отримання династичного союзу.

988 р. (імовірно 989 р. або 990 р.) – Хрещення Київської Русі: після повернення до Києва Володимир наказав знищити язичницьких ідолів і провів масове хрещення киян у Дніпрі. Прийняття християнства за східним (візантійським) обрядом зміцнило центральну владу, підвищило міжнародний престиж

Русі та стало поштовхом для розвитку писемності, архітектури й культури.

Близько 989–996 рр. – Будівництво Десятинної церкви (церкви Успіння Пресвятої Богородиці) в Києві – першої кам'яної християнської споруди на Русі. Володимир виділив на її утримання десятину від князівських доходів, що стало основою церковного землеволодіння.

992 р. – Похід на білих хорватів: приєднання Прикарпаття та частини Закарпаття до Русі, розширення кордонів на південний захід.

1015 р. – Смерть Володимира Святославича; початок нової міжусобної війни між його синами за київський престол (триває до 1019 р.). Найвідомішими учасниками стали Святополк Окаянний, Ярослав Мудрий та інші; війна призвела до тимчасового послаблення центральної влади.

1016–1019 рр. – Міжусобна війна за київський престол між Ярославом Мудрим і Святополком Окаянним. Після поразки під Любечем (1016 р.) Ярослав остаточно перемагає завдяки підтримці новгородців і варягів; Святополк тікає і гине.

Літо 1018 р. – Похід польського князя Болеслава I Хороброго на Київ на боці Святополка. Після перемоги над Ярославом у битві на Західному Бугу Болеслав тимчасово

захоплює Київ і червенські міста, але незабаром змушений відступити через внутрішні конфлікти.

Зима 1018–1019 рр. – Ярослав остаточно виганяє Святополка та Болеслава з Києва та відновлює владу. Навесні 1019 р. Святополк намагається повернутися з печенігами, але зазнає поразки і гине; Ярослав стає єдиним правителем Київської Русі.

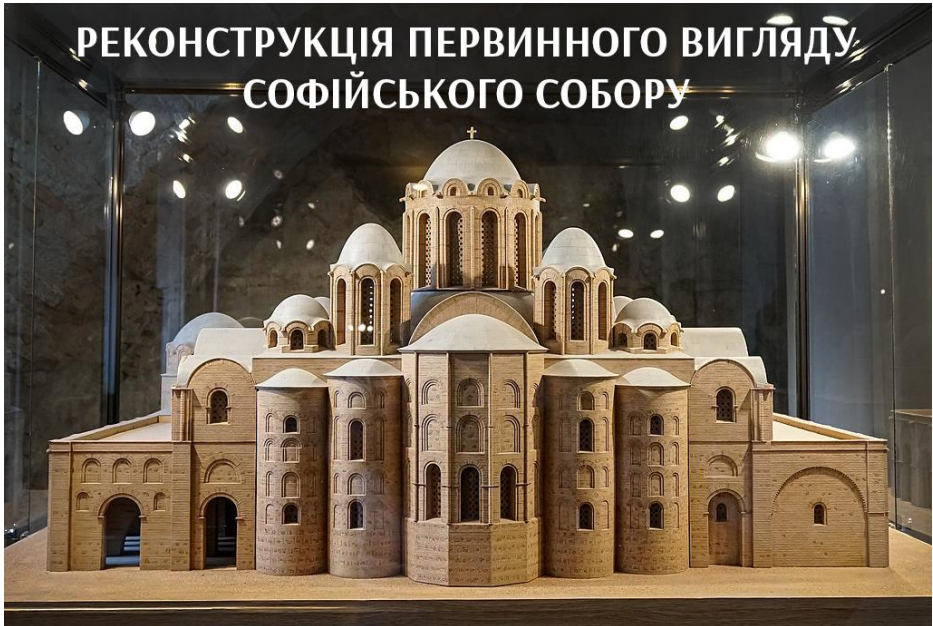
1022 р. – Відвоювання Берестя (Бреста) у Польщі; повернення прикордонного міста до складу Русі після тимчасової окупації Болеславом.

1023–1026 рр. – Конфлікт з братом Мстиславом Тмутороканським: похід Мстислава на Київ (1023 р.), Лиственська битва (1024 р.), де Ярослав зазнав поразки. Мир 1026 р. розділив Русь по Дніпру: Ярослав контролював Правобережжя з Києвом, Мстислав – Лівобережжя з Черніговом.

1026–1036 рр. – Дуумвірат Ярослава та Мстислава: період відносного миру та спільних зовнішніх походів. Брати співпрацювали, зміцнюючи державу, до смерті Мстислава в 1036 р., після чого Ярослав об'єднав усю Русь під своєю владою.

Протягом 1017–1037 рр. – Будівництво Софійського собору в Києві – головного архітектурного проєкту Ярослава Мудрого. Храм став символом християнської Русі, центром освіти та місцем поховання князів; розписи та мозаїки

відображають візантійський вплив і високий рівень руського мистецтва.

1030–1031 рр. – Спільний похід Ярослава та Мстислава на червенські міста; остаточне повернення цих земель (Галичина) до Русі після польської окупації. Це зміцнило західний кордон і завершило територіальні втрати 1018 р.

Близько 1030-х рр. – Угорське королівство захоплює північну частину Закарпаття (регіон сучасної Словаччини та Угорщини). Русь втрачає контроль над частиною прикордонних земель через експансію угорців.

1043 р. – Останній великий руський похід на Константинополь під проводом сина Ярослава Володимира.

Флот зазнав поразки від візантійців через шторм і «грецький вогонь»; кампанія завершилася мирним договором і династичними шлюбами.

1051 р. – Призначення Іларіона першим митрополитом-русичем Київським (замість грека). Це стало важливим кроком до автономії руської церкви від Константинополя та відобразило культурну самостійність Русі за Ярослава Мудрого.

1054 р. – Після смерті Ярослава Мудрого київський престол посідає його старший син Ізяслав Ярославович. Починається період тріумвірату Ярославичів (Ізяслав – Київ, Святослав – Чернігів, Всеволод – Переяслав), що характеризується спільним управлінням і боротьбою з зовнішніми загрозами.

1068 р. – Поразка військ трьох Ярославичів від половців у битві на річці Альті. Невдача спричинила повстання в Києві, вигнання Ізяслава та короткочасне князювання полоцького князя Всеслава Брячиславича Чародія (близько 7 місяців).

1069 р. – Ізяслав Ярославович повертається до Києва за військовою допомогою польського князя Болеслава II Сміливого. Всеслав тікає до Полоцька; відновлюється влада Ярославичів.

1072 р. – Вишгородський з'їзд князів Ярославичів: схвалено розширену редакцію «Руської Правди» (Правда Ярославичів). Це важливий крок у розвитку руського права, що регулював соціальні відносини та покарання.

1073 р. – Брати Святослав і Всеволод виганяють Ізяслава з Києва; Святослав Ярославович стає великим князем. Це перше серйозне порушення принципу старшинства серед Ярославичів.

1076 р. – Смерть Святослава Ярославовича; київський престол посідає Всеволод Ярославович. Ізяслав, за підтримки Польщі та Священної Римської імперії (Німеччини), готується до повернення.

1077–1078 рр. – Повернення Ізяслава до Києва за підтримки Всеволода. У битві на Нежatinій Ниві (серпень 1078 р.) Ізяслав гине; Всеволод Ярославович стає великим князем до своєї смерті.

1093 р. – Смерть Всеволода Ярославовича; за запрошенням Володимира Мономаха на київський престол сходить Святополк II Ізяславович. Володимир Мономах повертає Олегу Святославичу Чернігів, уникаючи нової міжусобиці.

1097 р. – Любецький з'їзд князів за ініціативи Володимира Мономаха: ухвалено принцип «нехай кожен тримає вотчину свою». Це легітимізувало поділ Русі на спадкові князівства, посиливши феодальну роздробленість.

XII ст. – Поступове приєднання південної частини Закарпаття до Угорського королівства. Русь втрачає контроль над регіоном через експансію угорських королів.

1113–1125 рр. – Правління Володимира Мономаха в Києві: період тимчасового зміцнення центральної влади. Мономах

активно боровся з половцями, запобігав повстанням та реформував управління.

1125–1132 рр. – Правління Мстислава Великого (сина Мономаха): останній період відносної єдності Русі. Мстислав покладався на воєнну міць і підтримував авторитет Києва, але після його смерті почалася повна феодальна роздробленість.

1132 р. – Смерть Мстислава Великого; початок швидкого занепаду Київської Русі з посиленням міжкнязівських чвар. Ярополк II Володимирович стає великим князем Києва, але не може стримати феодальну роздробленість.

1132–1139 рр. – Правління Ярополка II Володимировича в Києві з постійними династичними конфліктами між Ольговичами (Чернігів) та Мономаховичами. Це призводить до ослаблення центральної влади та поділу Русі на незалежні князівства.

1136 р. – Новгород (Великий) стає суверенною республікою під контролем боярської олігархії. Місто встановлює тісні зв'язки з Ганзейською лігою, відокремлюючись від київського впливу.

1140–1150-ті рр. – Розквіт під князями Юрієм Довгоруком та Андрієм Боголюбським у північно-східних землях. Будуються фортеці та церкви, але посилюється суперництво з Києвом.

1153–1187 рр. – Правління Ярослава Осмомисла в Галичі: розширення території до дельти Дунаю. Князь веде боротьбу з галицькою боярською олігархією, зміцнюючи князівство як ключовий центр українських земель.

1169 р. – Андрій Боголюбський з Володимиро-Суздальського князівства розграбував Київ і повернувся додому. Титул великого князя київського став номінальним.

1187–1199 рр. – Правління Володимира Ярославовича в Галичі з продовженням конфліктів з боярами. Князівство зберігає автономію, але зазнає тиску від сусідів.

1199 р. – Утворення Галицько-Волинського князівства *Романом Мстиславичем Великим*. Він об'єднує Галич і Волинь, створюючи потужну державу, яка претендує на спадщину всієї Русі.

1202 р. – Роман Мстиславич завоював Київське князівство, розширивши свій вплив на велику територію. Захищав землі від ятвягів і половців, укладаючи союзи з польськими володарями.

1205 р. – Смерть Романа Великого в битві при Завихості проти польсько-угорських сил. Це створює політичний вакуум і призводить до війн за спадщину в Галицько-Волинському князівстві.

1214 р. – Угорський король Андрій II розміщує свого сина Коломана на галицькому троні як «короля Галичини та Лодомерії». Польський князь Лешек захоплює частину Волині.

1221–1228 рр. – Мстислав Мстиславич Удатний, запрошений боярами, перемагає угорців і займає галицький трон.

1223 р. – Поразка руських князів (включаючи Данила Романовича) від монголів у битві на річці Калка. Це перша значна поразка від монгольських військ.

1237–1241 рр. – Монгольська навала під проводом хана Батия: спустошення Переяславського та Чернігівського князівств (1239 р.), розграбування Києва (1240 р.) та руйнування на Волині й Галичині (1241 р.). Руські князівства втратили незалежність.

1238 р. – Данило Романович і Василько Романович виганяють угорців з Галичини, відновлюючи владу в Волині. Данило стає політичним лідером, проте править спільно з братом.

1241–1242 рр. – Данило Романович перемагає Тевтонський орден у Дорогочині та придушує бунтівних бояр. Це зміцнює його владу в Галицько-Волинському князівстві.

1245 р. – Перемога Данила Романовича в битві при Ярославі над Ростиславом Михайловичем Чернігівським та його польсько-угорськими союзниками. Це завершує внутрішні чвари та забезпечує стабільність.

1253 р. – Коронація Данила Романовича як короля Русі папою Інокентієм IV у Дорогичині з метою міжнародного визнання та залучення великої коаліції для створення антимонгольського союзу. Проте, в підсумку, це не виправдало очікувань Данила.

1255 р. – Данило Романович перемагає монголів та їхніх васалів між Дністром і Бугом, а також у Волині. Однак у 1259 р. він змушений підкоритися Золотій Орді після наступу темника Бурундая.

1256 р. – Заснування міста Львова Данилом Романовичем на честь сина Лева. Місто стає новою столицею Галицько-Волинського князівства з 1272 р.

1264 р. – Смерть Данила Романовича. *Влада сконцентрувалася* в руках його сина Лева I Данилович (до 1301 р.). Співправителями були брати Шварно (до 1269 р.), Мстислав (до 1292 р.) та кузен Володимир Василькович (до 1288 р.).

1264–1301 рр. – Правління Лева I в Галицько-Волинському королівстві: територіальне розширення та оборонні війни. Королівство зберігає традиції Київської Русі, але зазнає поступового занепаду.

1272 р. – Перенесення столиці Галицько-Волинського королівства до Львова Левом I. Це посилює західну орієнтацію держави.

ПЕЧАТКА ЮРІЯ І ЛЬВОВИЧА

1301 р. – Смерть Лева I; престол переходить до сина Юрія I Львовича (до 1308 р.). Королівство продовжує існувати як незалежна держава, але слабшає через зовнішні загрози.

1301–1308 рр. (або до 1315 р.) – Правління Юрія I Львовича: період відносної стабільності та економічного розвитку. Князь підтримував торгівлю, створив окрему галицьку митрополію та зміцнив міжнародні зв'язки.

Близько 1308–1323 рр. – Спільне правління синів Юрія I – Андрія та Лева II Юрійовичів. Брати боролися проти Золотої Орди, спираючись на союз з Тевтонським орденом; цей період характеризується спробами зберегти незалежність від монголів.

1325–1340 рр. – Правління Юрія II Болеслава (з мазовецької династії П'ястів, онук Юрія I по-матері – Марії). Він сприяв католицизму та іноземним колоністам, що викликало невдоволення православного боярства та населення.

Квітень 1340 р. – Отруєння Юрія II Болеслава галицькими боярами у Володимирі. Його смерть призвела до початку другої війни за галицько-волинську спадщину між Польщею, Литвою та Угорщиною.

1340–1349 рр. – Любарт-Дмитро Гедимінович (син литовського князя Гедиміна) стає князем Волині та номінально Галичини. Був зятем одного з галицько-волинських правителів, але невстановлено котрого. Боярський правитель Дмитро Дедько керує Галичиною як васал Любарта; починається боротьба з польським королем Казимиром III.

1349 р. – Польський король Казимир III захоплює Галичину (включаючи Львів та Перемишль). Галицько-Волинська держава втрачає єдність, а Галичина приєднується до Польщі.

1349–1383 рр. (з перервами) – Тривале правління Любарта-Дмитра на Волині (столиця перенесена до Луцька). Князь веде оборонні війни проти Польщі, будує Луцький замок та зберігає елементи руської державності.

1366 р. – Мирна угода Любарта з Казимиром III: Волинь розділена, Володимир відходить Польщі, але Любарт зберігає Луцьк та частину земель.

1370 р. – Після смерті Казимира III Галичина перейшла до угорського короля Людовика I (як спадщина). В зв'язку з цим угорські правителі присвоїли титул королів Галичини і Лодомерії (Володимирії), який згодом успадкували австрійські Габсбурги. Волинь залишилася під контролем Любарта.

1383 р. – Смерть князя Любарта-Дмитра ознаменувала остаточний кінець незалежності Волинського князівства. Його землі остаточно інкорпоровалися до Великого князівства Литовського (ВКЛ), а Галичина залишається під угорсько-польським впливом.

ЛИТОВСЬКО–ПОЛЬСЬКА ДОБА

1316–1341 рр. – Правління Гедиміна: початок експансії Литви на руські землі. Приєднано Берестейщину, Турів–Пінськ та частини Волині. Литовці встановили контроль над північно-західними українськими територіями.

1340 р. – Після смерті Юрія II Болеслава Волинь переходить під владу Любарта-Дмитра Гедиміновича. Це знаменує початок литовського домінування на Волині, хоча триває боротьба з Польщею.

1345–1377 рр. – Правління Ольгерда Гедиміновича: активне приєднання українських земель. Ольгерд розширює вплив Литви на схід і південь.

1355–1356 рр. – Приєднання Чернігово-Сіверщини до Великого князівства Литовського. Литовські сили відвойовують ці землі в Золотої Орди, встановлюючи номінальну залежність місцевих князів.

1362 р. – Битва на Синіх Водах, яка завершилася перемогою литовсько-руського війська на чолі з Ольгердом над монголо-татарами. Це дозволило приєднати Київщину, Переяславщину та Поділля.

1363 р. (імовірно) – Заснування укріпленого міста Вінниці князями Коріятовичами. Археологами підтверджено, що поселення людей на території міста були ще з кам'яного віку.

1362–1394 рр. – Закріплення литовської влади в Києві. Володимир Ольгердович був призначеним князем Київським. Київщина інтегрувалася до Великого князівства Литовського із збереженням свого ладу.

1377–1392 рр. – Правління Ягайла, яке відзначилося нестабільністю та громадянською війною. Українські землі залишаються під литовським контролем, але зростає польський вплив через династичні зв'язки.

1385 р. – Кревська унія: союз Литви з Польщею через шлюб князя Ягайла з королевою Ядвігою. Це відкрило шлях для поширення католицизму в Литві.

1392–1430 рр. – Правління Вітовта, яке відзначилося зміцненням контролю над Волинню, Поділлям і Київщиною та розширенням території держави до Чорного моря.

1401 р. – Віленсько-Радомська унія, яка підтвердила автономні права руських (українських і білоруських) земель у складі Великого князівства Литовського.

1410 р. – відбулася Грюнвальдська битва. Руські загони у складі війська Вітовта відіграють важливу роль у розгромі

Тевтонського ордену. Перемога послаблює хрестоносців і зміцнює позиції ВКЛ.

1411 р. – Перший Торунський мир завершив війну з Тевтонським орденем, а ВКЛ повернуло собі Жемайтію.

1413 р. – Городельська унія: надання литовській католицькій шляхті рівних прав з польською, але з обмеженням доступу православної руської (української) знаті до вищих посад.

1432–1435 рр. – Громадянська війна в Литві між Свидригайлом Ольгердовичем і Сигізмундом Кейстутовичем. Поразка Свидригайла в битві під Вількомиром 1435 р. ослабила руську автономію.

1440 р. – Обрання Казимира Ягеллончика великим князем литовським, який розширив самоуправні права частині руських земель.

1452 р. – Ліквідація Волинського удільного князівства: остання територія Рюриковичів на Волині перейшла під пряме управління великого князя.

1458 р. – Створення окремої Київської митрополії (незалежної від Москви): відбулося відновлення автокефалії православної церкви на українських і білоруських землях.

1460–1470-ті рр. – Зростання кримськотатарських нападів на Поділля, Київщину та Волинь. Посилюється загроза з появою в 1440-х роках нової держави – Кримського ханства.

1471 р. – Ліквідація Київського удільного князівства та перетворення його на Київське воєводство під прямим литовським управлінням. Князь Семен Олелькович втратив владу, що викликало масове невдоволення руської знаті.

1478 р. – Кримське ханство стає васалом Османської імперії.

1481 р. – Змова руських князів (Олельковичів і Гольшанських) проти великого князя Казимира, яка звершилася придушення бунту зі стратою учасників.

1482 р. – Спустошливий похід кримського хана Менглі І Гірея на Київ. Було зруйновано монастирі (зокрема Печерську лавру), захоплено тисячі полонених.

1484 р. – Османи захоплюють Кілію та Білгород (Аккерман). ВКЛ втратило чорноморські порти і вихід до моря. Це ізолювало українські землі від міжнародної торгівлі.

1490–1492 рр. – Селянське повстання на Покутті очолюване ватажком відомим як Муха. Виступ був придушений польською і українською шляхтою.

1494 р. – Воєвода Іван Ходкевич організував масштабне будівництво фортець для захисту від татарських набігів.

КОЗАЦЬКА ДОБА

1489 р. – Перша згадка про козацтво у «Хроніці Польській» Мартіна Бельського.

1492 р. – Козаки атакували турецьку військово–морську галеру під Тягинєю і визволили українців, захоплених у полон і проданих у рабство.

1524 р. – Уперше королем Сигізмундом I Старим було висунуто проєкт, який передбачав наймати українських козаків на державну службу.

1541 р. – За наказом Сигізмунда I до Черкас прибув його представник для складання реєстру й залучення козаків на державну службу.

1556–1557 рр. – Існування на острові Мала Хортиця замку побудованого князем Дмитром «Байдою» Вишневецьким. Існує версія, що це укріплення було прототипом Запорозької Січі, але більшість істориків цю ідею спростовують. Проте в будь-якому випадку Хортицький замок відіграв вагомую роль у формуванні українського козацтва.

1568 р. – Польський король Сигізмунд II Август надіслав на Запорозьку Січ грамоту з пропозицією до козаків вступати на військову службу для відбування постійної державної служби в замках.

1569 р. – Укладення Люблінської унії, об'єднання Польського Королівства і Великого Князівства Литовського в єдину державу Річ Посполиту.

1572 р. – «Реформа» Сигізмунда II Августа. За дорученням польського короля коронний гетьман Єжи Язловецький прийняв на державну службу 300 козаків і вписав до реєстру. Так з'явилися реєстрові козаки.

1574 р. – Вийшли «Апостол» і «Буквар» Івана Федорова в Львові – перші друковані книги на українських землях.

1576 р. – Заснування Острозької слов'яно–греко–латинської школи (академії).

1578 р. – «Реформа» Стефана Баторія. Прийняття на державну військову службу 500 козаків і визначення їхніх прав та вольностей у спеціальній «Постанові щодо низовців».

1590 р. – Прийняття сеймом Речі Посполитої постанови «Порядок щодо низовців і України», що конкретизувала заходи по підтриманню порядку серед реєстрових козаків. Обов'язок реєстрових козаків складати присягу Речі Посполитій.

1591–1593 рр. – Козацьке повстання під проводом *Криштофа Косинського*.

1594–1596 рр. – Козацьке повстання під проводом *Северина Наливайка*.

Жовтень 1594 р. – Взяття козаками м. Брацлава і проголошення його «вільним козацьким містом».

Квітень 1596 р. – битва під Білою Церквою. Козаки зазнали значних втрат, але змогли відступити за Дніпро.

Травень 1596 р. – Вирішальна битва в урочищі Солониця і поразка С. Наливайка.

1596 р. – Укладення Берестейської церковної унії.

1602 р. – Козаки на 30 чайках і кількох відбитих у турків галерах вийшли у Чорне море і під Кілією розгромили турецький флот.

1606 р. – Здобуття козаками Варни, найбільшої турецької фортеці на західному узбережжі Чорного моря.

1614 р. – Козацький флот із 40 чайок, очолюваний гетьманом *Петром Конашевичем-Сагайдачним*, здолав Чорне море і напав на

Трапезунд, а потім, рухаючись у західному напрямку, спустошував узбережжя. Штурмом було взято Синоп, спалено зброю і весь турецький флот, що стояв у гавані.

1615 р. – Флот П. Сагайдачного у складі 80 чайок і 4 тис. козаків підійшов до Босфора й атакував османську столицю – Стамбул.

1616 р. – П. Сагайдачний з величезною флотилією із 150 чайок, 7 тис. козаків розбив турецький флот під Очаковом, пішов на фортецю Кафа і взяв її в облогу. За кілька днів фортецю було здобуто і спалено.

1619 р. – Видано «Граматику словенську» Мелетія Смотрицького, систематизувавши церковнослов'янську мову.

1620–1621 рр. – Хотинська війна, розпочата Османською імперією проти Речі Посполитої з метою загарбання українських і польських земель. Завершилася поразкою Туреччини.

1620 р. – Козацький флот здійснив похід на Білгород і Кілію. Звільнено 3 тис. невільників, що потрапили в турецький полон у битві під Цецорою.

1625 р. – повстання під проводом Марка Жмайла.

26 жовтня 1625 р. – Куруківська мирна угода, підписана в урочищі Ведмежа Лоза біля Курукового озера коронним польським гетьманом Станіславом Конецпольським і козацькою

старшиною, очолюваною гетьманом Михайлом Дорошенком, якою завершився польсько-козацький конфлікт.

1630 р. – Повстання під проводом Тараса Федоровича (Трясила).

1632 р. – Заснування Петром Могилою Києво–Могилянської колегії.

1635 р. – Повстання під проводом Івана Сулими.

1637–1638 рр. – Повстання під проводом Павла Бута, Якова Остряниці, Дмитра Гуні.

1638 р. – Ухвалення «Ординації Війська Запорозького, яке перебуває на службі речі Посполитої».

1638–1648 рр. – «Золотий спокій» в Речі Посполитій, період характерний відсутністю масштабних повстань.

1648 р. – Початок Національно-визвольної війни під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. Перемоги під Жовтими Водами, Корсунем і Пилявцями; масове повстання селян і козаків проти шляхетської влади.

1649 р. – Зборівська битва та Зборівський договір: визнання Польщею козацької держави Війська Запорозького (Гетьманщини) з реєстром 40 тис. козаків.

1651 р. – Берестецька битва: поразка Б. Хмельницького. Білоцерківський договір обмежує автономію, територію та скорочує реєстр.

1653 р. – Жванецька битва: чотиримісячна облога польських військ козаками та кримськими татарами. Після серії переговорів польський король погодився відновити умови Зборівського договору 1649 р., а кримський хан отримав контрибуцію 100 тисяч злотих.

1654 р. – Переяславська рада та укладання Березневих статей, результатом яких став військово-політичний союз з Московським царством.

ГЕРБ ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

1657 р. – Смерть Богдана Хмельницького. Іван Виговський тимчасово стає гетьманом.

1658 р. – Гадяцька унія, яка передбачала створення з широкими автономними правами Великого князівства Руського в складі Речі Посполитої. Проте проєкт реалізувати не вдалося.

Літо 1659 р. – Конотопська битва, яка завершилася перемогою Івана Виговського над московськими військами Григорія Ромодановського і Олексія Трубецького.

1659 р. – Зречення булави Іваном Виговським та обрання гетьманом Юрія Хмельницького, який відновив союз із Московським царством, підписавши Переяславський договір.

1660 р. – Слободищенський договір Юрія Хмельницького з Польським королівством та повернення до польського протекторату на Правобережжі.

1663 р. – Поділ Гетьманщини на Лівобережну з гетьман Іваном Брюховецьким та Правобережну з гетьман Павлом Тетерею. Посилення Руїни.

1665 р. – Обрання Петра Дорошенка гетьманом на Правобережжі, який спробував об'єднати Україну під османським (турецьким) протекторатом.

1667 р. – Андрусівське перемир'я: офіційний поділ України по Дніпру між Московією та Річчю Посполитою.

1668 р. – Повстання проти московської влади на Лівобережжі, П. Дорошенко зумів тимчасово об'єднує обидва береги.

1672 р. – Бучацький мир: втрата поляками Поділля на користь Османів.

ГЕРБ ГЕТЬМАНА ПЕТРА ДОРОШЕНКА

1676 р. – Журавненський мир: Поділля залишилося під Османами, а П. Дорошенко був змушений зректися гетьманства.

1681 р. – Бахчисарайський мир між московитами, турками і татарами, який вкотре закріпив поділ українських земель.

1686 р. – «Вічний мир» між Московією та Річчю Посполитою: Правобережжя (окрім Києва) залишилося в складі

Польського королівства, а Запорозжя мало перебувати під спільним контролем.

1687 р. – Обрання Івана Мазепи гетьманом Лівобережжя та початок культурного та економічного відродження Гетьманщини.

1699 р. – Карловицький конгрес за результатами Великої турецької війни: Поділля повернулося до складу Польського королівства.

1708 р. – Союз Івана Мазепи з шведським королем Карлом XII у війні проти Московського царства. Новим гетьманом було обрано Івана Скоропадського.

ГЕРБ ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ

1709 р. – Полтавська битва, яка завершилася поразкою шведсько-козацького війська та еміграцією І. Мазепи.

1710 р. – Підписання *«Конституцій» Пилипа Орлика* (гетьмана у вигнанні) з козацькою старшиною. Офіційна назва документу – «Договори і Постановлення Прав і вольностей Війська Запорозького».

1711 р. – Провальний Прутський похід Петра I у війні проти Османської імперії.

1722–1724 рр. – Діяльність наказного гетьмана Павла Полуботка. За спроби відновити повноцінну автономію Гетьманщини був арештований, а після численних тортур помер в ув'язненні в Петропавлівській фортеці.

1722–1727 рр. – Правління першої *Малоросійської колегії* на чолі з Степаном Вельяміновим та обмеження автономії Гетьманщини.

1727–1734 рр. – Гетьманування Данила Апостола. Відзначився реформами і спробою розширити автономію Гетьманщини.

1734–1750 рр. – Правління гетьманського уряду, який складався з 3-х українців і 3-х росіян. Першим очільником уряду був князь Олексій Шаховський.

1734 р. – посилення гайдамацького руху – серії козацьких і селянських повстань проти шляхти на Правобережжі.

1743 р. – Вийшов звід законів «Права, за якими судиться малоросійський народ». Офіційно затвердженим не був, але фактично застосовувався на Лівобережній Гетьманщині.

1750 р. – Обрання гетьманом Кирила Розумовського, який відзначився реформами і частковою автономією. Столицю було перенесено до Батурина.

1764 р. – Ліквідація інституту гетьманства імператрицею Катериною II та перетворення Гетьманщини на Першу Малоросійську губернію. До 1786 р. українські землі перебували під управлінням Другої Малоросійської колегії.

1768 р. – Коліївщина: велике повстання гайдамаків на Правобережжі під проводом Максима Залізняка та Івана Гонти.

1772 р. – Перший поділ Речі Посполитої, наслідком якого стало включення Галичина до володінь австрійських Габсбургів.

1775 р. – Зруйнування Запорозької Січі російськими військами та ув'язнення кошового отамана Петра Калнишевського.

ПЕРІОД КОЛОНІАЛІЗМУ І НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

1781 р. – Австрійський імператор Йосиф II запровадив в державі свободу віросповідання та обмежив кріпацтво селян.

1781–1783 рр. – Ліквідація полково-сотенної адміністративної системи на Лівобережжі Російською імперією. Територія Гетьманщини перетворюється на губернії (Малоросійську, пізніше Чернігівську, Полтавську та Харківську).

1783 р. – Запровадження кріпацтва на Лівобережжі та Слобожанщині указом Катерини II. Це зрівняло правовий статус селян з центральними губерніями Росії та посилювало феодальну залежність.

1789 р. – Спроба повністю скасувати панщину в Галичині імператором Йосифа II, яка не мала успіху через його передчасну смерть.

1793 р. – Другий поділ Речі Посполитої: Правобережна Україна (Київщина, Волинь, Поділля) остаточно приєднується до Російської імперії.

1795 р. – Третій поділ Речі Посполитої: повна ліквідація польської державності; українські землі остаточно поділені між імперіями Романових і Габсбургів.

1798 р. – Видання «Енеїди» Івана Котляревського – першої поеми новою українською літературною мовою. Твір знаменує початок сучасної української літератури.

1805 р. – Відкриття Харківського університету, першого вищого навчального закладу на українських землях у складі Російської імперії.

1817–1861 рр. – Запровадження військових поселень на Слобожанщині та Півдні України. Жорстка мілітаризація селянського життя викликала численні повстання.

1830–1831 рр. – Польське повстання, яке також охопило Правобережну Україну. Повстання було придушене. Також відоме під назвами: «Листопадове повстання», «Кадетська революція» та «Польсько-російська війна 1830–1831 рр.».

1833–1837 рр. – Діяльність національно-культурного літературного гуртка «*Руська трійця*» в Західній Україні, в складі Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича, Якова Головацького.

1834 р. – Відкриття Київського університету св. Володимира, важливого центру освіти в Україні та імперії. Він сприяє розвитку української інтелігенції. Нині називається – Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

1846–1847 рр. – Діяльність Кирило-Мефодіївського братства в Києві – першої української політичної організації з програмою національного відродження. Засновником був Микола Костомаров, активні учасники: Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко, Вались Білозерський, Микола Гулак, Георгій Андрузький та інші. В товаристві перебувало близько 100 членів. Організація була викрита імперською владою, Тараса Шевченка та інших учасників заарештовано.

Березень–листопад 1848 р. – Револуція «Весни народів» у Галичині та як наслідок створення 2 травня Головної Руської Ради у Львові – першої легальної української політичної організації. Рада поставила за мету захист прав українців в Австрійській імперії.

1848 р. – Селянська реформа – остаточне скасування панщини в Галичині, Буковині і Закарпатті австрійським імператором Фердинандом I.

1848–1857 рр. – Вихід першої української газети «Зоря Галицька» у Львові, що стало початком регулярної української преси в Австрії.

1853–1856 рр. – Кримська війна, в якій взяли участь українці та було використано економіку українських земель. Поразка Росії послабила імперію та призвела до ряду реформ.

1861 р. – Маніфест про скасування кріпацтва в Російській імперії та звільнення селян з викупом.

1861–1918 рр. – Діяльність Галицького крайового сейму – ландтагу провінції Королівства Галичини та Володимирії.

1863 р. – Валуєвський циркуляр – таємний документ, який забороняв друк українською мовою (окрім белетристики).

1868 р. – Заснування товариства «Просвіта» у Львові – осередку культурно-освітньої діяльності галицьких українців.

1873 р. – Створення Літературного товариства ім. Тараса Шевченка у Львові (з 1892 р. – Наукове товариство ім.

Шевченка). Воно стає провідним центром української науки та культури.

1875 р. – Відкриття Чернівецького університету – важливого осередку освіти в Буковині під австрійським правлінням.

1876 р. – Емський указ розширив межі заборони української мови, дозволяючи її використання лише в побуті. Указ зберігав чинність до 1905 р.

1890 р. – Утворення Русько-української радикальної партії в Галичині – першої української політичної партії.

1890 р. – Українські і польські політичні сили Галицького крайового сейму уклали угоду відому як *«Нова ера»*. Домовленість була покликана усунути протириччя між двома фракціями та розширити політичні і культурно-освітні права українців. Проте польсько-українські відносини погіршилися і 1894 р. угода втратила силу.

1894 р. – Створення у Галичині спортивного товариства «Сокіл» Василем Нагірним.

1899 р. – Створення Української національно-демократичної партії (УНДП) та Української соціал-демократичної партії (УСДП) у Галичині.

1900 р. – Публікація брошури Миколи Міхновського «Самостійна Україна», програмного документу українського самостійництва з гаслом незалежної держави.

1900 р. – Створення у Галичині спортивного товариства «Січ» Кирилом Трильовським.

1905–1907 рр. – Революція в Російській імперії, результатом якої стали легалізація української преси, створення українських періодичних видань та політичних організацій, зокрема діяльність української громади в Державній Думі.

1910 р. – Столипінська аграрна реформа в українських губерніях, яка передбачала вихід селян з общин і створення хуторів.

1911 р. – Вбивство прем'єр-міністра Петра Столипіна в Києві, що прискорило репресивну реакцію в Російській імперії та обмеження національних прав.

1912 р. – Засновано Вінницький учительський інститут. Першим директором у 1912–1922 рр. був М. Д. Запольський. Нині заклад освіти називається Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Серпень 1914 р. – Початок Першої світової війни: мобілізація сотень тисяч українців до російської та австрійської армій, які були змушені воювати один проти одного. Українські землі стали частиною Східного фронту.

Серпень 1914 р. – Створення у Львові Головної Української Ради під проводом Костя Левицького та *активізація національного руху.*

Серпень–вересень 1914 р. – Створення легіону Українських Січових Стрільців (УСС) у складі австрійської армії. Близько 2500 добровольців воювали проти Росії на Карпатському фронті.

Вересень 1914 р. – Російська окупація Галичини та репресії проти українського руху, арешти і депортації (зокрема митрополита Андрія Шептицького).

Травень-червень 1915 р. – Відступ російських військ з Галичини в ході Горлицького прориву німецьких і австрійських військ.

Червень–вересень 1916 р. – Брусиловський прорив російської армії на Південно-Західному фронті та повторне захоплення Західної України.

Лютий 1917 р. – Лютнева революція в Петрограді та повалення самодержавства. Імператор Микола II зрікся влади.

УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917–1921 РОКІВ

4 березня 1917 р. – Створення Української Центральної Ради (УЦР) в Києві під головуванням Михайла Грушевського. Початок організованого українського національного руху.

19 березня 1917 р. – Масова маніфестація українців у Києві (близько 100 тис. учасників). Демонстрація підтримки автономії України в складі демократичної Росії.

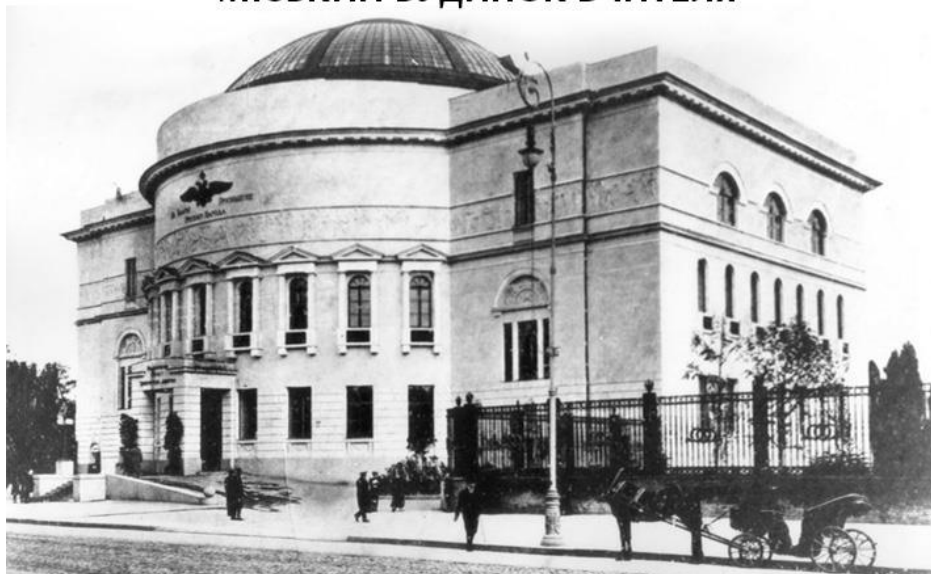
Квітень 1917 р. – Всеукраїнський національний конгрес у Києві. Конгрес висунув вимогу національно-територіальної автономії України та фактично легітимізував Українську Центральну Раду.

5–8 травня 1917 р. – Перший Всеукраїнський військовий з'їзд, результатом якого стало створення перших українських військових частин.

23 червня 1917 р. – I Універсал УЦР проголосив автономію України в складі федеративної Росії.

БУДІВЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

СЬОГОДНІ КИЇВСЬКИЙ
МІСЬКИЙ БУДИНОК ВЧИТЕЛЯ

28 червня 1917 р. – Створення Генерального секретаріату УЦР – першого українського уряду на чолі з Володимиром Винниченком.

16 липня 1917 р. – II Універсал УЦР та компроміс з Тимчасовим урядом Росії щодо відмови від автономії до майбутнього скликання «Всеросійських Установчих зборів».

4 серпня 1917 р. – «Тимчасова інструкція» Тимчасового уряду, яка обмежила повноваження Генерального секретаріату.

20 листопада 1917 р. – III Універсал УЦР проголосив Українську Народну Республіку (УНР) як автономію у федеративній Росії.

Грудень 1917 р. – I Всеукраїнський з'їзд рад у Харкові проголосив більшовицьку Українську Народну Республіку Рад (УНРР). Ультиматум Раднаркому РСФРР до УЦР з вимогою визнати радянську владу.

Грудень 1917 – січень 1918 р. – Початок більшовицького наступу на Україну.

22 січня 1918 р. – *IV Універсал* УЦР проголосив повну незалежність УНР.

29 січня 1918 р. – Бій під Крутами став героїчною спробою опору українських студентів добровольців більшовицьким військам Михайла Муравйова, який згодом організував терор в Києві.

9 лютого 1918 р. – Брестський мирний договір УНР з Центральними державами (Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина, Болгарія): визнання незалежності УНР та військова допомога.

**100
ГРИВЕНЬ
УНР**

1 березня 1918 р. – Вступ німецьких та австро-угорських військ до Києва і вигнання більшовиків.

29 квітня 1918 р. – Гетьманський переворот Павла Скоропадського та розпуск УЦР, проголошення Української держави (Другого Гетьманату).

**ПЕЧАТКА
УКРАЇНСЬКОЇ
ДЕРЖАВИ**

Квітень–грудень 1918 р. – Правління гетьмана Павла Скоропадського: консервативна внутрішня політика, земельна реформа, створення Української академії наук.

19 жовтня 1918 р. – Утворення Української Держави на території Австро-Угорщини.

13 листопада 1918 р. – Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).

13 листопада 1918 р. – Початок антигетьманського повстання, організованого Директорією УНР на чолі з В. Винниченком і С. Петлюрою.

27 листопада 1918 р. – Створено Українську академію наук (нині Національна академія наук України), першим президентом якої став видатний природознавець Володимир Вернадський.

14 грудня 1918 р. – Зречення влади П. Скоропадським.

19 грудня 1918 р. – Урочистий вступ Директорії до Києва.

22 січня 1919 р. – Акт Злуки УНР і ЗУНР об'єднав українські землі.

5 лютого 1919 р. – Білшовики вдруге захоплюють Київ.

1919 р. – Весняний наступ Червоної армії та втрата Директорією більшої частини території УНР.

Червень 1919 р. – Чортківська офензива Української Галицької армії (УГА) і тимчасове звільнення частини Галичини від польської армії.

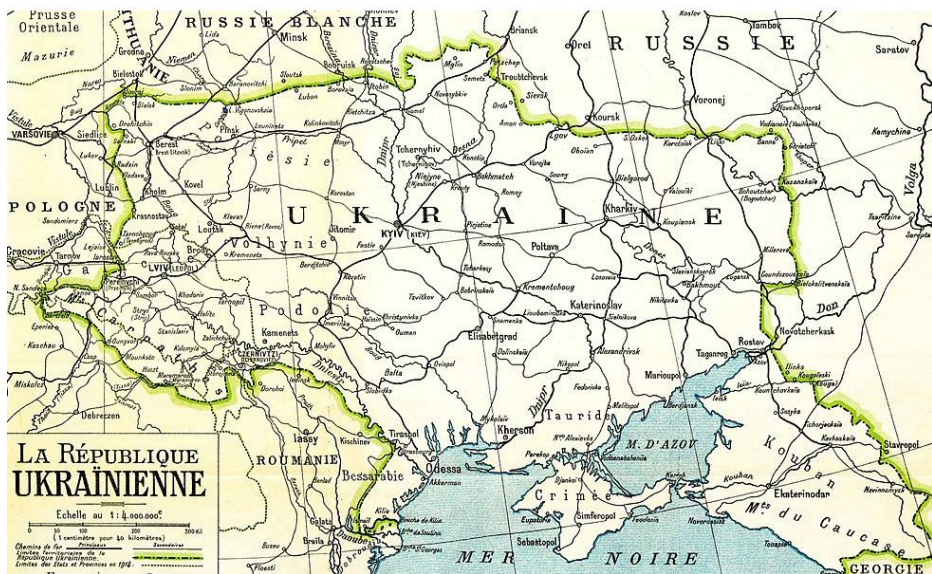
Липень 1919 р. – Повна окупація території ЗУНР польською армією.

Серпень 1919 р. – Об'єднані війська УНР і УГА входять до Києва, але це відразу призвело до конфлікту з денікінцями.

Вересень–листопад 1919 р. – Наступ Добровольчої Армії Антона Денікіна і втрата українською владою Києва та більшості Наддніпрянщини.

Грудень 1919 – травень 1920 р. – Перший Зимовий похід армії УНР тилами більшовиків і денікінців.

ТЕРИТОРІЯ НА ЯКУ ПРЕТЕНДУВАЛА ДЕЛЕГАЦІЯ УНР ПІД ЧАС ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ В 1919-1920 РОКАХ

21 квітня 1920 р. – Варшавська угода Симона Петлюри з Юзефом Пілсудським: союз проти більшовиків передбачав відмову Директорією УНР від Західної України на користь Польщі.

7 травня 1920 р. – Польсько-українські війська прибули в Київ.

Червень–липень 1920 р. – Контрнаступ Червоної армії і відступ польсько-українських союзників.

18 березня 1921 р. – Ризький мирний договір: поділ українських земель між Польщею та УСРР.

Жовтень–листопад 1921 р. – Другий Зимовий похід армії УНР, який закінчився поразкою.

1921–1923 рр. – Масовий голод на Півдні України, який став наслідком посухи, повоєнною розрухою і більшовицькою політикою «воєнного комунізму».

ПЕРІОД БЕЗДЕРЖАВНОСТІ В ХХ СТОЛІТТІ

30 грудня 1922 р. – Утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) та включення УСРР до його складу.

1923 р. – Розпочалася активна фаза політики українізації.

1926 р. – Вбивство в Парижі Симона Петлюри радянським агентом Самуїлом Шварцбардом.

1929 р. – Початок примусової колективізації в УСРР, створення колгоспів супроводжувалося опором селянства.

1929 р. – Створення Організації українських націоналістів (ОУН).

1930 р. – Придушення Спілки визволення України (СВУ) та сфабрикована справа проти української інтелігенції в Харкові.

1930 р. – Пацифікація в Західній Україні – *злочинна акція* польської влади, придушення українського руху, руйнування церков і арешти діячів ОУН. Терор супроводжувався побиттям населення, зґвалтуваннями, грабунками.

1932–1933 рр. – Голодомор в Україні – геноцид українського народу, штучний голод, спричинений конфіскаціями зерна та політикою Йосипа Сталіна, забрав життя мільйонів українців.

1933 р. – Завершення українізації, перехід до русифікації та масові репресії проти національної еліти.

1934 р. – Перенесення столиці УСРР з Харкова до Києва.

1934 р. – Створення польською владою концтабору в Березі Картузькій для українських політичних в'язнів. Напередодні Другої світової війни в таборі перебувало декілька тисяч українців. Щодо в'язнів допускалися тортури та іноді вбивства.

1937–1938 рр. – Великий терор в УСРР: розстріли та депортації тисяч представників інтелігенції, партійних діячів і селян («розстріляне відродження»).

1938 р. – Утворення автономної Карпатської України (Підкарпатської Русі) в складі Чехо-Словаччини.

1938–1939 рр. – Посилення румунізації в Північній Буковині: обмеження української освіти та культури.

Березень 1939 р. – Проголошення незалежності Карпатської України під проводом Августина Волошина: держава проіснувала недовго і була знищена угорською окупацією.

23 серпня 1939 р. – Підписання *пакту Молотова–Ріббентропа*: таємний протокол передбачив поділ Польщі та приєднання західноукраїнських земель до СРСР.

1 вересня 1939 р. – Німецький напад на Польщу розпочав Другу світову війну. Західна Україна опинилася в зоні бойових дій.

17 вересня 1939 р. – Червона армія вступила на територію Західної України (в рамках пакту Молотова–Ріббентропа). Радянська окупація замінила польську владу.

28 вересня 1939 р. – Радянсько-німецький договір про дружбу та кордон остаточно закріпив поділ Польщі.

22–26 жовтня 1939 р. – «Вибори» до Народних зборів Західної України та формальне «прохання» про приєднання до УРСР.

1–2 листопада 1939 р. – Верховна Рада СРСР ухвалила приєднання Західної України до УРСР. Львів та інші міста *увійшли до складу радянської України*.

10 лютого 1940 р. – Перша масова депортація поляків, українців та євреїв із Західної України до Сибіру та Казахстану.

26–28 червня 1940 р. – Радянський ультиматум Румунії та приєднання Північної Буковини й частини Бессарабії до УРСР.

2 серпня 1940 р. – Утворення Молдавської РСР. Частина приєднаних румунських земель відійшла від України.

22 червня 1941 р. – Німецький напад на СРСР і початок нацистської окупації України.

Червень 1941 р. – Створення Української народно-революційної армії (початкові назви «Поліська Січ», УПА(Б-Б)) на чолі з Тарасом Бульбою-Боровцем. УНРА належала до Української Народної Республіки в екзилі та продовжувала боротьбу проти нацистських і радянських окупантів до 1944 р.

30 червня 1941 р. – Проголошення Акта відновлення Української Держави у Львові фракцією ОУН під проводом Степана Бандери. Нацисти незабаром арештували лідерів.

Липень–вересень 1941 р. – Швидка окупація України німецькими військами: захоплення Львова (30 червня), Києва (19 вересня), Харкова (24 жовтня), Одеси (16 жовтня).

1 серпня 1941 р. – Створення дистрикту «Галичина» в складі Варшавського Генерал-губернаторства.

29–30 вересня 1941 р. – Масові розстріли в Бабиному Яру в Києві.

14 жовтня 1942 р. – Офіційне створення Української повстанської армії (УПА) під проводом Романа Шухевича, яка боролася проти нацистської і радянської влади.

18 грудня 1942 р. – Червона армія зайняла перше українське село (Півнівка на Донбасі) та почала контрнаступ.

23 серпня 1943 р. – Нацисти витратили Харків після Курської битви: перелом у боях на східному фронті.

6 листопада 1943 р. – Німецькі війська залишили Київ.

Січень–березень 1944 р. – Корсунь-Шевченківська операція – Червона армія зайняла Правобережну Україну.

18 травня 1944 р. – Тотальна депортація кримських татар за наказом Й. Сталіна: понад 190 тис. осіб виселили до Середньої Азії.

28 жовтня 1944 р. – Завершення вигнання німецьких військ з території УРСР (Карпатська операція). Україна повністю повернулася під радянський контроль.

8 травня 1945 р. – Капітуляція Німеччини та закінчення війни в Європі.

2 вересня 1945 р. – Капітуляція Японії та офіційне завершення Другої світової війни.

1945 р. – УРСР стала однією з держав-засновниць ООН; завершилася війна, але тривала боротьба УПА проти радянської влади.

1946–1950 рр. – Радянізація Західної України супроводжувалася масовими репресіями, депортаціями та примусовою колективізацією; ліквідовано Греко-католицьку церкву (1946 р., Львівський псевдособор).

Квітень-липень 1947 р. – Операція «Вісла»: польська влада насильно переселила українців з південно-східних воєводств до північних і західних земель Польщі.

21 жовтня 1947 р. – Операція «Захід» – наймасовіша одноразова депортація населення Західної України (понад 78 тис. осіб, переважно родин членів ОУН та УПА) до Сибіру та Казахстану. Метою акції було нейтралізувати підтримку українського визвольного руху.

1948 р. – Державний Центр УНР (уряд в екзилі) на чолі з Андрієм Лівичем створив Українську національну раду (парламент в екзилі), на яку було покладено тимчасові законодавчі функції.

1954 р. – Передача Кримської області з РРФСР до УРСР.

1955–1964 рр. – «Відлига» за *Микити Хрущова* принесла реформи і часткову лібералізацію: реабілітацію жертв репресій, повернення багатьох депортованих (крім кримських татар) та поживлення культурного життя.

12 квітня 1961 р. – Перший політ людини в космос: радянський космонавт Юрій Гагарін стартував на кораблі «Восток-1», сконструйованому під керівництвом українського вченого Сергія Корольова.

1965–1972 рр. – Доба «шестидесятників»: активна діяльність української інтелігенції (Іван Дзюба, Василь Стус, Ліна Костенко), але радянська влада придушила дисидентський рух масовими арештами.

1965 р. – Видання книжки українського дисидента Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», в якій автор наважився різко розкритикувати радянську владу за національний російський шовінізм під виглядом «інтернаціоналізму».

1976 р. – Утворення Української Гельсінської групи – першої відкритої правозахисної організації в УРСР.

20 квітня 1978 р. – Верховна Рада УРСР ухвалила четверту та останню Конституцію Української РСР. Зі змінами вона діяла до прийняття нової Конституції незалежної України 1996 року.

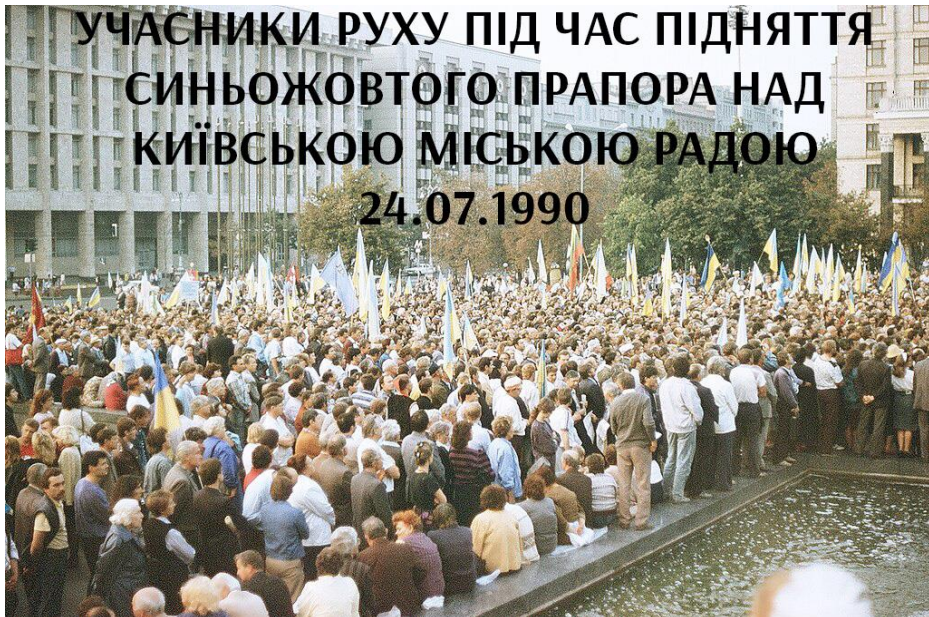
1985 р. – Початок «перебудови» Горбачова, яка сприяла послабленню цензури та зростанню національних рухів.

26 квітня 1986 р. – Чорнобильська катастрофа – аварія на ЧАЕС стала символом неефективності радянської системи та стимулювала екологічний і національний протест.

1988–1989 рр. – Відродження громадських рухів: створення Народного руху України (Руху) за перебудову та відновлення діяльності Греко-католицької церкви.

26 березня 1989 р. – Перші відносно вільні вибори народних депутатів СРСР та початок реальних демократичних змін у політичній системі, що мало вплив на життя в Україні.

УЧАСНИКИ РУХУ ПІД ЧАС ПІДНЯТТЯ СИНЬОЖОВТОГО ПРАПОРА НАД КИЇВСЬКОЮ МІСЬКОЮ РАДОЮ 24.07.1990

4 березня 1990 р. – Парламентські вибори в УРСР стали перші альтернативні вибори радянського періоду. Проукраїнська опозиція (Демократичний блок) здобула майже чверть мандатів у Верховній Раді.

Жовтень 1990 р. – «Революція на граніті» – студентське голодування на Майдані в Києві вимагало демократичних реформ і відставки уряду.

16 липня 1990 р. – Верховна Рада УРСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет України, що стало вагомим кроком до незалежності.

19–21 серпня 1991 р. – Відбувся так званий «Серпневий путч», який був невдалою спробою перевороту в СРСР і повернення до політики сталінізму. Організований Державним комітетом надзвичайного стану (ДКНС) та чолі з віце-президентом Геннадієм Янаєвим. Путчисти були арештовані, а СРСР протягом чотирьох місяців остаточно розпався.

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

24 серпня 1991 р. – Проголошення незалежності України. Верховна Рада УРСР ухвалила Акт проголошення незалежності України, що стало кульмінацією багатовікової боротьби за самостійну державу.

1 грудня 1991 р. – Всеукраїнський референдум та обрання першого Президента. Понад 90% громадян України підтвердили Акт проголошення незалежності, а Леонід Кравчук був обраний першим Президентом.

2 грудня 1991 р. – незалежність України визнали Польща і Канада.

25 грудня 1991 р. – незалежність України визнали Сполучені Штати Америки, а 3 січня 1992 року дві держави встановили дипломатичні відносини.

8 грудня 1991 р. – Укладення Біловезьких угод. Лідери України, Росії та Білорусі (Л. Кравчук, Б. Єльцин, С. Шушкевич) констатували припинення існування СРСР та заснували Співдружність Незалежних Держав (СНД).

1992 р. – Затвердження державної символіки та членство в ООН. Були затверджені державний Герб (Тризуб) і Прапор (синьо–жовтий), а Україна була визнана більшістю країн світу та отримала місце в ООН.

22 серпня 1992 р. – Останній Президент УНР в екзилі Микола Плав'юк передав повноваження Леоніду Кравчуку. Цей вчинок не обмежився символізмом, а став важливим юридичним

прецедентом, адже таким чином сучасна Україна законно стала правонаступницею УНР.

Червень – липень 1994 р. – Після загострення політичної кризи Леонід Кравчук достроково пішов у відставку. На позачергових президентських виборах переміг *Леонід Кучма* (1994–2004 рр.), період каденції якого відзначився неоднозначним економічним і політичним становищем.

5 грудня 1994 р. – Підписання Будапештського меморандуму. Україна відмовилася від третього у світі ядерного арсеналу, отримавши натомість гарантії безпеки, суверенітету та територіальної цілісності від США, Великої Британії та Росії.

1995 р. – Україна приєдналася до Ради Європи, міжнародної організації, метою якої є захист демократичних цінностей і прав людини в Європі.

28 червня 1996 р. – Ухвалення Конституції України. Після тривалих політичних суперечок Верховна Рада прийняла Конституцію – основний закон, що закріпив унітарний устрій, права та свободи громадян.

1996 р. – Введення національної валюти – гривні. Була проведена грошова реформа, яка замінила карбованці на гривню, що сприяло стабілізації фінансової системи.

1997 р. – підписання Хартії Україна–НАТО, яка є основним документом, що регулює відносини між сторонами.

1997 р. – Леонід Каденюк, перший громадянин незалежної України, разом з чотирма американцями і один японцем здійснив політ у космос на шатлі «Колумбія» місії STS–87.

1997 р. – Підписання Договору про дружбу, співробітництво та партнерство з Росією. Цей документ визнавав наявні кордони та закріплював стратегічне партнерство між двома країнами, незважаючи на суперечки щодо Чорноморського флоту. Договір припинив дію в 2019 році.

2000–2001 рр. – Масштабна політична кампанія протестів *«Україна без Кучми»*, приводом до яких став «касетний скандал» пов'язаний зі зникненням опозиційного журналіста Георгія Гонгадзе.

2003–2004 рр. – Криза навколо острова Тузла. Напруга у відносинах з Росією посилилася через спробу останньої насипати дамбу до українського острова Тузла у Керченській протоці.

Листопад–грудень 2004 р. – *Помаранчева революція*. Масові протести проти фальсифікації результатів президентських виборів призвели до їхнього

повторного проведення та перемоги Віктора Ющенка (інавгурація 23 січня 2005 р.).

2005 р. – Створення перших коаліційних урядів. Революція відкрила період «коаліціад» та політичної нестабільності, посиливши боротьбу між основними політичними силами.

2006 р. – Перші парламентські вибори за пропорційною системою. Зміни до Конституції 2004 року призвели до переходу до парламентсько–президентської форми правління та посилення ролі партій.

2008 р. – Отримання *Плану дій щодо членства* (ПДЧ) в НАТО. На Бухарестському саміті НАТО Україні було обіцяно майбутнє членство, що стало важливим зовнішньополітичним кроком, хоча сам ПДЧ не був наданий.

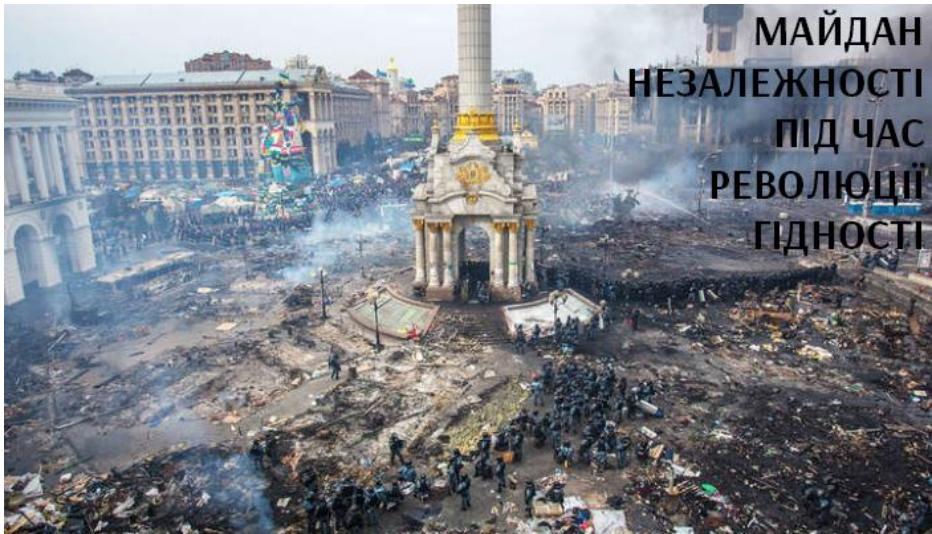
2008 р. – Україна приєдналася до Світової організації торгівлі (СОТ).

2010 р. – Скасування політреформи 2004 року. Конституційний Суд України повернув країну до президентсько–парламентської форми правління, значно посиливши повноваження новообраного Президента Віктора Януковича.

Листопад 2013 р. – Відмова від підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Раптове рішення уряду Миколи Азарова

призупинити підготовку до підписання Угоди на Вільнюському саміті стало безпосередньою причиною початку «Євромайдану».

2013–2014 рр. – Революція Гідності (також відома як «Євромайдан»). Масові протести у Києві та по всій країні проти проросійського вектора та корупції, що призвели до силового протистояння та загибелі Небесної Сотні.

Лютий 2014 р. – Після ескалації насильства Президент В. Янукович залишив країну, а Верховна Рада повернулася до парламентсько–президентської моделі.

Лютий–березень 2014 р. – Окупація та анексія Криму Російською Федерацією. Росія розпочала військову операцію із захоплення півострова, що завершилася незаконним «референдумом» та анексією, порушивши міжнародне право.

21 березня 2014 р. – підписання політичної частини *Угоди про асоціацію з ЄС*.

Квітень 2014 р. – Початок Антитерористичної операції (АТО) на Донбасі. У відповідь на інспіровані Росією виступи та захоплення адміністративних будівель, українська влада розпочала військову операцію.

Травень 2014 р. – Позачергові вибори Президента. У першому турі переміг Петро Порошенко, що стало важливим кроком для легітимізації влади в умовах зовнішньої агресії.

27 червня 2014 р. – Підписання економічної частини Угоди про асоціацію з ЄС. Україна завершила процес підписання ключового документа, який започаткував Зону вільної торгівлі та політичну співпрацю.

2014 р. – Початок реформи децентралізації в Україні, яка передбачала розширення повноважень органів місцевого самоврядування та формування територіальних громад.

Вересень 2014 р. та Лютий 2015 р. – Укладення Мінських домовленостей. Угода, укладена за участі України, Росії, ОБСЄ, Німеччини та Франції мала на меті припинення вогню та політичне врегулювання конфлікту на Донбасі, але її виконання не було реалізовано.

2015 р. – Ухвалення законів про декомунізацію. Започатковано процес перейменування населених пунктів та вулиць, а також демонтаж символів тоталітарного комуністичного режиму.

2 вересня 2015 р. – Створення Національної поліції України, яка замінила міліцію.

11 червня 2017 р. – Запровадження безвізового режиму з Європейським Союзом. Громадяни України отримали можливість без віз подорожувати до країн Шенгенської зони, що стало символом євроінтеграційного успіху.

1 вересня 2017 р. – набула чинності Угода про асоціацію України з ЄС.

2018 р. – Створення автокефальної Православної Церкви України (ПЦУ). Рішення Вселенського Патріархату про надання Україні Томосу про автокефалію стало важливим кроком для духовної незалежності.

2019 р. – Закріплення курсу на ЄС та НАТО в Конституції. Верховна Рада внесла зміни до Основного Закону, закріпивши стратегічний зовнішньополітичний курс держави.

2019 р. – Обрання Володимира Зеленського шостим Президентом України.

6 лютого 2020 р. – запуск сервісу електронного урядування «Дія», створеного Міністерством цифрової трансформації.

Липень 2020 р. – Початок земельної реформи. Був скасований мораторій на продаж сільськогосподарської землі, що вважається однією з найважливіших економічних реформ.

24 лютого 2022 р. – Початок повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Росія розпочала відкриту широкомасштабну агресію, що перевела конфлікт у повномасштабну війну та мобілізувала українське суспільство на опір.

Березень 2022 р. – Оборона Києва та відступ російських військ з півночі. ЗСУ та сили територіальної оборони зупинили наступ на столицю, змусивши окупантів відступити з Київської, Чернігівської та Сумської областей. Масові убивства цивільних в Бучі російськими військовими.

Травень 2022 р. – Звільнення острова Зміїний та затоплення крейсера «Москва». Внаслідок успішних військових операцій Україна встановила контроль над стратегічно важливим островом та потопила флагман Чорноморського флоту РФ.

23 червня 2022 р. – Україна отримала статус кандидата на членство в Європейському Союзі.

Осінь 2022 р. – Успішні контрнаступи на Харківщині та звільнення Херсона. Українські війська провели успішні операції, звільнивши значні території та змусивши Росію відступити з правого берега Дніпра.

6 червня 2023 р. – Підбив греблі Каховської гідроелектростанції. Цей акт був воєнним злочином російської армії та призвів до значної екологічної катастрофи.

Липень 2023 р. – Продовження «Зернової угоди» та морський експорт. Завдяки міжнародним зусиллям вдалося створити безпечний коридор для експорту українського зерна, що гарантувало світову продовольчу безпеку.

Грудень 2023 р. – Європейська Рада схвалила початок переговорів з Україною про вступ до Європейського Союзу.

6 серпня 2024 р. – Початок Курської операції. Україна вперше спробували взяти під контроль територію ворога. Проти ЗСУ були залучені іноземні війська Північної Кореї.

16 січня 2025 р. – Україна та Велика Британія підписали Угоду про сторічне партнерство з фокусом на військову та економічну співпрацю. До 2031 року

Сполучене Королівство надаватиме Україні військову допомогу на суму 3 млрд фунтів стерлінгів щороку.

17 лютого 2025 р. – Запуск спільного центру НАТО–Україна з протидії кіберзагрозам – JATEC.

Грудень 2025 р. – Завершено перехід ЗСУ на корпусну структуру управління.

ЛІТЕРАТУРА

Борисенко В. Курс української історії: з найдавніших часів до XX ст.: навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти. Київ: Либідь, 1998. 614 с.

Головко В. В., Желіба О. В., Захарченко Є. Ю., Погуляев О. І. Історія України стислий виклад : посібник для підготовки до іспиту іноземців, осіб без громадянства, які мають намір бути прийнятими до громадянства України. – Київ : Науково-методичний центр ВФПО, 2024. – 258 с.

Горобець В. Князі і гетьмани усієї Русі. «Через шаблю маєм право». Злети і падіння козацької держави 1648–1783 років. Харків, 2016. 352 с.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ, 2019. 656 с.

Гуржій О. Чухліб Т. Козацька Україна. Історія гетьманської держави (XVII–XVIII ст.). Київ, 2023. 368 с.

Даниленко В. М. та ін. Україна в епіцентрі протистояння світових систем (1939–1990) / НАН України; Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 544 с.

Єфіменко Г. та ін. Україна й українці в постімперську добу (1917–1939) / НАН України; Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 620 с.

Зінько О. В. Нариси історії української культури: навчальний посібник для здобувачів вищих навчальних закладів. Вінниця. Нілан-ЛТД. 2014. 246 с.

Кондратюк К., Качмар В. Новітня історія України (1945–2020 роки): навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. 212 с.

Кузьмінець Н. П., Стадник О. О. Економічний розвиток України в умовах незалежності. Навчальний посібник для здобувачів ВНЗ. Вінниця: «Кловер», 2023. 173 с.

Кузьмінець Н. П., Стадник О. О. Політичний розвиток України в умовах незалежності. Навчальний посібник для здобувачів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер». 2021. 206 с.

Кульчицький С. В. Новітня історія України (1953-2023). Київ: Арій, 2024. 576 с.

Нариси історії української революції 1917–1921 років / ред. кол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; НАН України; Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2011. Кн. 1. 390 с.

Нариси історії української революції 1917–1921 років / ред. кол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; НАН України; Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2012. Кн. 2. 464 с.

Русь «після Русі». Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до Війська Запорозького / В. М. Горобець та ін. Харків, 2016. 352 с.

Терещенко Ю. Довге ХІХ століття: спротив асиміляції. Київ: Темпора, 2022. 840 с.

Україна в цивілізаційних потоках ранньої модерності / НАН України; Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2024. 815 с.

Шлях з первісності у цивілізацію. Українські шати середньовіччя / НАН України, Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2023. 658 с.

Яблонський В. М. Державний центр УНР в екзилі: ідеї, боротьба, традиція (1921–1992 роки). Київ, 2020. 648 с.

Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ, 2005. 584 с.